
Kyrkomötet
Gudstjänstutskottets betänkande 2016:3

Utvärdering och förnyelse av gudstjänstlivet

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas två motioner med relation till gudstjänsten.

I motion 2016:22 föreslås kyrkomötet besluta att uppdra till kyrkostyrelsen att låta undersöka gudstjänstlivet inom Svenska kyrkan för att om möjligt se vad som förenar de kyrkor och församlingar med ett högt och kanske även ett ökande antal deltagare i främst huvudgudstjänsten.

Gudstjänstutskottet bejaktar motionärens uppfattning att gudstjänstlivet är något omistligt för kyrkan. Samtidigt är utskottets mening att det motionären efterfrågar, på skilda sätt, kontinuerligt bearbetas inom Svenska kyrkans olika nivåer.

I motion 2016:44 föreslås kyrkomötet besluta att uppdra till kyrkostyrelsen att utarbeta en strategi för att öka antalet människor i gudstjänstfirande gemenskap i enlighet med vad som anförs i motionen.

Gudstjänstutskottet bejaktar motionärernas syn på gudstjänstgemenskapens betydelse, men ser samtidigt att arbete som relaterar till motionen redan pågår, inte minst sedan det beslut som fattades av förra årets kyrkomöte KmSkr 2015:14, *Nya vägar att vara kyrka*.

Gudstjänstutskottet föreslår kyrkomötet att avslå motionerna 2016:22 samt 2016:44.

Till betänkandet finns två reservationer, en särskild mening och ett särskilt yttrande.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:22.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:44.

Motionernas förslag

Motion 2016:22 av Berth Löndahl, Utvärdering av gudstjänstlivet

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att låta undersöka gudstjänstlivet inom Svenska kyrkan för att om möjligt se vad som förenar de kyrkor och församlingar med ett högt och kanske även ett ökande antal deltagare i främst huvudgudstjänsten.

Motion 2016:44 av Jesper Eneroth och Titti Ådén, Nya vägar till gudstjänst

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att utarbeta en strategi för att öka antalet människor i gudstjänstfirande gemenskap i enlighet med vad som anförs i motionen.

Bakgrund

Gudstjänsten finns i kyrkans centrum och har gjort det sedan kyrkans äldsta tid. Svenska kyrkans kyrkoordning uttrycker det med orden:

Gudstjänsten är kyrkolivets centrum, där församlingen möter Gud i Ordet och sakramenten. Kyrkans dag för huvudgudstjänster är söndagen, eftersom Jesus Kristus uppstod på söndagen, Herrens dag.

Gudstjänsten är hela församlingens gåva och uppgift. Alla i församlingen är kallade att delta i gudstjänsten och komma med sina erfarenheter och livsfrågor till det gemensamma mötet med Gud.

/.../ I gudstjänsten får tron näring genom förkunnelsen av evangeliet, firandet av den heliga måltiden och gemenskapen i bön och lovsång. De som firar gudstjänst sänds ut för att i vardagen vittna om evangelium och göra kärlekens gärningar, till mission och diakoni. (17 kap. Gudstjänstliv, Inledning.)

Av 2 kap. 1 §, första stycket i kyrkoordningen framgår att gudstjänsten tillsammans med undervisning, diakoni och mission, utgör församlingens grundläggande uppgift. Kyrkoordningen reglerar också att i varje församling som inte ingår i ett pastorat och i varje pastorat ska det firas en huvudgudstjänst alla söndagar och kyrkliga helgdagar om inte domkapitlet för visst tillfälle har medgivit något annat (17 kap. 3 §). Församlingens övriga gudstjänster är däremot inte reglerade till antal i kyrkoordningen.

Dagens arbete med *Den svenska kyrkohandboken* ska ses mot bakgrund av gudstjänstens centrala roll i Svenska kyrkan. I slutet av 1990-talet togs initiativ till översyn eller revision av tre av Svenska kyrkans gudstjänstböcker – *Den svenska kyrkohandboken*, *Den svenska evangelieboken* och *En liten bönbok*. I mars 1997 samt mars 1998 formulerade centralstyrelsen ett antal motiveringar för en översyn av kyrkohandboken. År 2000 lades förslag för de tre gudstjänstböckerna fram. Som resultat av remissutfallet beslutade kyrkostyrelsen i samråd med biskopsmötet att lägga fram en bok i taget för beslut i kyrkomötet. Kyrkostyrelsen beslutade 2006 om fortsatt översyn av *Den svenska kyrkohandboken* och att man då skulle beakta erfarenheter från 2000 års förslag och dess remissomgång.

Biskopsmötet menade i oktober 2009 att det fanns starka skäl att förorda en revision av kyrkohandboken, i stället för en översyn. Kyrkostyrelsen beslutade i december 2009 om en mer genomgripande revision, att den skulle föregås av försöksverksamhet samt att de kyrkliga handlingarna skulle inkluderas. Mellan första söndagen i advent 2012 och domsöndagen 2013 användes förslaget till kyrkohandbok i 40 procent av Svenska kyrkans församlingar. Ett reviderat förslag arbetades fram och färdigställdes under 2015. Den 1 januari 2016 gick ett reviderat förslag på remiss.

Förutom gudstjänster vilka utformas enligt *Den svenska kyrkohandboken* firas en stor mängd andakter inom Svenska kyrkan varje vecka. Det handlar då om till exempel andakter i olika gruppverksamheter som ungdomsgrupper och med konfirmander, men också andakter på äldreboenden, kriminalvårdsanstalter och sjukhus.

Under en längre tid har Svenska kyrkan haft en vikande gudstjänststatistik från 22,2 miljoner besök 1990 till 15,4 miljoner 2015. Minskningen har främst skett bland huvudgudstjänster. Kyrkliga handlingar har inte minskat fullt lika mycket. Sett i ett längre perspektiv har dock gudstjänstfrekvensen i Sverige aldrig varit speciellt hög. Vid en mätning av deltagandet vid en gudstjänst en söndag 1927 kunde Dagens Nyheter konstatera att detta motsvarade 5,3 procent av Sveriges befolkning. Under 2000 gjordes en liknande mätning och totalt sett deltog 6,2 procent av Sveriges befolkning vid gudstjänst eller andakt under det veckoslut som mätningen skedde varav 2,7 procent deltog vid gudstjänster inom Svenska kyrkan. Gudstjänstlivet är fortfarande en viktig mötesplats i Svenska kyrkan där 23 procent av medlemmarna och 6 procent av icke-medlemmarna möter Svenska kyrkan vid gudstjänster vid sidan av förrättningar som i sin tur 60 procent av medlemmarna och 39 procent av icke-medlemmarna säger sig ha deltagit i under det senaste året (Kyrkbussen 2015).

Utvärdering av gudstjänstlivet

Varje år samlar den nationella nivån in en stor mängd data vad gäller Svenska kyrkans verksamhet och gudstjänster. Det görs på skilda sätt. En viktig källa till information är den statistik över gudstjänster och verksamheter som församlingar sammanställer. En annan viktig kunskapskälla är den statistik som årligen samlas in genom de av kyrkostyrelsen samordnade digitala enkätundersökningar, så kallade kyrkbussar. Dessa vänder sig dels till församlingar inom Svenska kyrkan med en stor mängd frågor där vissa återkommer medan andra frågor ställs vid ett enstaka tillfälle, dels vänder de sig till en webbpanel av personer vilka motsvarar befolkningen i stort. År 2014/2015 inhämtades ett stort material kring gudstjänstglädje och attityder kring gudstjänstfirandet.

Kunskap om Svenska kyrkans medlemmars uppfattningar inhämtas också på andra sätt. 2011 kom boken *Svenska kyrkans medlemmar*. Den har sin bas i en stor enkätstudie besvarad av närmare 11 000 personer. Ett år senare 2012 kom skriften *Medlem 2010* vilket är en teologisk analys av studien *Svenska kyrkans medlemmar*.

Ytterligare kunskap om frågor relaterade till motionen ger den av nationell nivå utgivna studien: *Församlingar mot strömmen* (2009). En av huvudfrågorna i boken är vad kyrkan kan lära av församlingar som uppvisar en positiv utveckling i en allmänt negativ trend.

En annan studie som diskuterar motionens tema är den nyligen utkomna *Delaktighetens kris* (2016). Där diskuteras delaktighet och meningsskapande inom Svenska kyrkans församlingar.

Nya vägar till gudstjänst

Inom Svenska kyrkan firas gudstjänst på många olika sätt. Under ett flertal år har det från Svenska kyrkans olika nivåer påtalats att det är av vikt att församlingars gudstjänstliv är varierat samt att lokala erfarenheter och traditioner tas tillvara. Gudstjänstutskottet skriver i sitt betänkande G 2008:2 att det är viktigt att gudstjänster för speciella tillfällen formuleras lokalt. Såväl församlingar som stift arbetar kontinuerligt och på skilda sätt med att utveckla former och strategier för gudstjänstfirandet.

Sedan 2013 finns i Sverige ett nätverk med benämningen ”Nya sätt att vara kyrka”. Detta nätverk utgör den officiella partnern till ett arbete i Church of England med namnet ”Fresh Expressions of Church” (FXC), en kulturellt anpassad kyrka som är utformad med hänsyn tagen främst till människor utanför församlingsgemen-

skapen. Utgångspunkten för ”Nya sätt att vara kyrka” är att kyrkan ska vara missionsinriktad, kontextuell och ha evangeliet om Jesus Kristus i fokus.

Inom satsningen Dela tro – dela liv (Satsningen Dela tro – dela liv sträcker sig mellan 2013 och 2018 och omfattar 60 miljoner kronor) finns en delsatsning med relation till ”Nya sätt att vara kyrka”. Huvudmålen med delsatsningen är att rusta ideella medarbetare och ledare att dela tro och liv samt att bidra till utvecklingen av en missionsinriktad och kontextuell kyrka.

Vid kyrkomötet 2015 behandlades en motion 2015:55 angående nya vägar att vara kyrka. Kyrkomötet beslutade i enlighet med Kyrkolivsutskottets betänkande 2015:12 att uppdraga åt kyrkostyrelsen att tillsätta en arbetsgrupp för att utveckla ”Nya vägar att vara kyrka” samt att avsätta resurser för denna verksamhet.

Bidrag till det motionärerna efterfrågar ges också genom en kommande studie om nya vägar för undervisning och mission i lutherska kyrkan i USA, Norska kyrkan och engelska kyrkan.

Statistik och kunskap om Svenska kyrkans medlemmar samlas in på brett sätt och i olika former, (se ovan bakgrundstexten till motion 2016:22, Utvärdering av gudstjänstlivet). Det innebär bland annat att alla gudstjänster och andakter som firas statistikförs så att man kan se varje församlings/pastorats statistik, dock inte på ett sådant sätt att det går att särskilja vilka gudstjänster som firas i en kyrka och vilka som firas på andra platser. Däremot samlas det in statistik över antal firade gudstjänster i den statistik som kallas kyrkobyggnadsstatistik som ligger till grund för regeringsrapporten om kyrkoantikvarisk ersättning. Där är man intresserad över användandet av kyrkorna och därför efterfrågar de uppgifter om antal firade gudstjänster i kyrkorna. Det har funnits diskussioner kring samordning av de olika statistikformerna men bedömningen har varit att det är bra att invänta beslutet kring kyrkohandboken eftersom det också kommer att påverka framtidens gudstjänststatistik.

Utskottets överväganden

Utvärdering av gudstjänstlivet

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:22.

Gudstjänstutskottet delar motionärens uppfattning att gudstjänstlivet är något omistligt för kyrkan. Utskottet ser också – liksom motionären – viktiga utmaningar för Svenska kyrkan när antalet gudstjänstdeltagare minskar.

Samtidigt är utskottets mening att det som motionären efterfrågar, på många sätt redan är väl tillgodosett genom tidigare församlingsstudier och böcker i ämnet. Utskottet pekar också på stiftens främjanderoll när det gäller församlingarnas gudstjänstarbete och menar att stiftet kontinuerligt och på olika sätt bidrar till en utveckling av gudstjänstlivet. Utskottet ser också en viktig poäng med att invänta det pågående arbetet med en ny kyrkohandbok, för att ge möjlighet att samlat kunna ta tillvara och bearbeta det som detta arbete öppnar upp för i relation till församlingarnas gudstjänstliv.

Gudstjänstutskottet föreslår därför kyrkomötet att motion 2016:22 ska avslås.

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:44.

Utskottet bejakar motionärernas syn på gudstjänstgemenskapens betydelse för såväl unga som gamla. Utskottet delar också motionärernas syn att det är av vikt att Svenska kyrkan ständigt arbetar med omvärldsanalys och bearbetar statistik för att kunna fortsätta att vara relevant för såväl enskilda som i sin relation med samhället i övrigt.

Gudstjänstutskottet menar dock att motionens förslag till beslut är för oprecis. Utskottet konstaterar att arbete som relaterar till det motionärerna efterfrågar redan nu pågår inom Svenska kyrkans olika nivåer. Såväl församlingar som stift står ständigt i uppgiften att söka nya vägar att vara kyrka i en föränderlig tid.

Utskottet vill också påtala att det uppdrag som kyrkomötet förra året beslutade om enligt KmSkr 2015:14, *Nya vägar att vara kyrka*, nära relaterar till föreliggande motion och att kyrkostyrelsens arbete med detta pågår.

Gudstjänstutskottet föreslår därför kyrkomötet att motion 2016:44 ska avslås.

Uppsala den 29 september 2016

På Gudstjänstutskottets vägnar

Sofija Pedersen Videke, ordförande

Niclas Blåder, sekreterare

Beslutande: Sofija Pedersen Videke, ordförande, Nanna Tranströmer, Maria Johansson-Berg, Johan Åkesson, Anna-Karin Stråle Börjesson, Ola Isacson, Torvald Johansson, Berth Löndahl, Katarina Ramnerö Ödestad, Sven Milltoft, Kenneth Nordgren, Sonja Grunselius, Kristina Backe, Bo Herou och Jan Segerstedt.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Niklas Nilsson, Gunilla Bengtsson, Birger Jönsson, Roger Olsson, Marie-Louise Marsjögård, Lisa Tegby, Gun Alingsjö Bäck, Dag Sandahl, Lena Jönsson, Göran Wass, Anders Åkerlund, Jerker Alsterlund, Aron Emilsson, Bengt Inghammar och Agneta Hyllstam.

Biskoparna Johan Tyrberg och Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation 1

Vi reserverar oss till förmån för bifall till motion 2016:22.

Berth Löndahl, Sonja Grunselius och Kristina Backe

Reservation 2

Vi reserverar oss till förmån för bifall till motion 2016:44.

Sofija Pedersen Videke, Nanna Tranströmer, Maria Johansson-Berg, Johan Åkesson och Anna-Karin Stråle Börjesson

Särskild mening

Vi instämmer i reservation 2.

Niklas Nilsson, Gunilla Bengtsson, Birger Jönsson, Roger Olsson och Marie-Louise Marsjögård

Särskilt yttrande

I andra sammanhang är det vanligt förekommande att man avslutar sitt yrkande med orden ”i enlighet med vad som i motionen anförs”, vilket också gjorts i motion 2016:44.

Gudstjänstutskottet anför att denna, i motionssammanhang vanliga, ordalydelse är otydlig. Jag menar att det ofta är så att vi avslår motioner just på grund av otydliga förslag till beslut. Om det är kyrkomötets mening att just denna ordalydelse är särskilt otydlig anser jag att det vore tillrådligt att man avråder från ordalydelsen ”i enlighet med vad som i motionen anförs” i instruktionen *Att skriva en motion till kyrkomötet*, som årligen delges kyrkomötets ledamöter. Då kan vi avstyra osäkerhet redan från början.

Sofija Pedersen Videke